

8-nji tema: **Türkmen Türkçesinde Anı ve Anı Örnekleri** (Türkmen dilinde ýatlama we ýatlama nusgalary)

Dersiň maksady:

✓ talyplara türkmen diliniň fonetik, morfologik we grammatik gurluş aýratynlyklaryny öwretmek;

✓ talyplara türkmen diliniň sözlük hazynasyny we semantik aýratynlyklary öwretmek;

✓ talyplara türkmen dilinde dürli temelar boýunça öz pikirlerini yzygiderli, logiki taýdan dogry beýan etmekligi öwretmek,

✓ talyplara türkmen diliniň dürs ýazuw düzgünlerini öwretmek;

✓ olara orfografik taýdan ýalňyşsyz beýan etmegiň tärlerini öwretmek;

✓ talyplaryň türkmen dilinde sözleýiş medeniýetini we ýazuw endiklerini hem-de başarnyklaryny ösdürmek;

✓ dersde türkmen dilini we edebiýatyny oňat öwretmek üçin talyplaryň özara işjeňligini ýola goýmak;

✓ türkmen dili we edebiýat sapaklarynda tehniki serişdelerden peýdalanmak;

✓ türkmen dili we edebiýaty dersleriniň üsti bilen talyplarda watansöýüjiligi, zähmetsöýerligi, agzybirliги, ahlaklylygy, ynsaplylygy, türkmen milli we dünýä gymmatlyklaryna buýsanç, gözellige söýgi duýgularyny terbiýelemek.

Dersiň wezipeleri:

- talyplaryň türkmen diliniň fonetik, morfologik we grammatik başarnyklaryny ösdürmek;
- talyplaryň sözleýiş dilini kämilleşdirmek;
- talyplaryň ýazuw we hatdatlyk endiklerini ösdürmek,
- talyplaryň sözlük üstünde özbaşdak işlerini kämilleşdirmek
- talyplaryň okama we düşünme ukyplaryny ösdürmek;
- talyplaryň gürrüň berme we ýazyp beýanetme endiklerini kämilleşdirmek;
- söz öwrenme endiklerini artdyrmak;
- terjime etme ukyplaryny ösdürmek...

Dersiň görnüşi:

- dilden düşündirme;
- ýazuwdan beýanetme;
- sorag-jogap arkaly berkitme;
- shemaly we tablisaly düşündirme;
- tehniki serişdeler arkaly düşündirme;
- ýumşuň kömegi bilen geçileni gaýtalama...
- öý işi tabşyрма...

Dersiň ýörelgeleri:

- ✚ türkmen filologiýasy baradaky bilimiň mazmuny bilen onuň beýan edilişinin bitewiligini gazanmak,
- ✚ türkmen diliniň beýleki dersler we durmuş bilen baglanyşygyny üpjün etmek;

✚ edeplilik, dogry sözlülük, ynsanperwerlik, yzygiderlilik, sylag-hormat we ýaş aýratynlyklara dogry gelmek.

✚ ders we durmuş, teoriýa we praktika gatnaşygy esasynda olaryň özara baglanyşygyny üpjün etmek...

Dersiň usullary:

- ❖ talyplaryň özbaşdak işleri we ýumuşlary barlag etmek;
- ❖ **ACTIV Studio** we **Power Point** maksatnamalaryndan peýdalanmak,
- ❖ türkmen filologiýasy boýunça öwredilýän temanyň prezentasiýasyny geçirmek,
- ❖ diliň grammatik kategoriýalary bilen baglanyşykly kynçylyklarda „**akyly sagady**“, „**akyly kompas**“ „**akyly şejeräni**“ kömege çagyrmak,
- ❖ talyplaryň arasynda özara pikirlenme minutlaryny geçirmek;
- ❖ talyplaryň logiki yzygiderliligine, subut edijiligine ünsi güýçlendirmek;
- ❖ Dersde düşnükçiligi we aýdyňlygy üpjün etmek...

Dersiň görkezme esbaplary:

- okuw kitaplary,
- gepleşik gollanmalary,
- ýazdyrylan ylmy çeşmeler,
- usuly gollanmalar,
- ses ýazgylary,
- deňişli suratlar,
- tablisalar, çyzgylar,
- sözlükler,
- metbugat maglumatlary.

Gezelençde

Okuwa göreldeli ýetişmek abraý ýetirýär. Kadaly dynç almak hem zerur. Şondan ugur alyp, biz dynç günleriniň birinde Rejep, Aşyr, Weli dagy bilen daga gezelenje gitdik. Biz dagda bir çeşmäniň boýunda düşledik. Iýip-içer ýaly zatlary taýýarlaşdyryp, iýmäge oturanymyz hem şoldy welin, birdenkä bir guşjagazyň jürküldisi eşidildi.

Ses gelýän tarapa gözümi aýladym-da, çalasyňlyk bilen ýerimden turdum, şol tarapa ylgadym. Baryp görsem, guşjagaz kimdir biriniň guran gapanyna düşüpdür. Derrew guşy halas etdik. Ony öýe alyp gaýtdym. Öýe gelenimden guşjagazy uçurjak bolup, her hili emel etdim. Ol biraz uçýardy-da, ýere gaçýardy. Seredip görsem, onuň aýagy ýaralanypdyr. Oňa em etmek üçin ýod erginini çaldym. Oňa oňatja seretdim, aýagynyň daňysyny ýygy-ýygy täzeledim. Guşjagaz mazaly sagaldy. Bir gün ony al-asmana uçuryp goýberdim.

Şondan bäri asmanda uçýan guşlary görsem, şol guşjagaz ýadyma düşýär. Göwnüme bolmasa, ol ýanyma geläýjek ýaly. *(Tebigaty goraýjynyň ýandepderçesinden).*

Meýilnama:

1. Oglanlaryň gezelenje gitmegi.
2. Guşjagazyň oglanjygyň kömegi bilen gutulmagy.
3. Oglanjygyň guşjagazy ýatlamagy.

Ýumuşlar:

1. Atlaryny bilýän guşlaryňzyň sanawyny düzüň hem-de öýde olaryň peýdasy barada öwrediji häsiýetli beýannama ýazyň.
2. Teksti başga birinden eşiden görnüşinde ýazyň.
3. Öz başdan geçiren gezelenjiňiz hakynda ýatlama ýazyň.

Hazarda

“Arzuw” dynç alyş-sagaldyş merkezinde çagalar saba säher bilen toparlara bölünişýärler. Olar giň meýdançada nyzama düzülip, irki maşklary ýerine ýetirýärler. Ýedi-on dört ýaş aralygyndaky çagalaryň ýerine ýetirýän birmeňzeş hereketleri ýoluň ugrundaky toparlaýyn ekilen arçalaryň şemalyň ugruna birmeňzeş yranyp, baş atyşyny ýadyňa salýar.

10-15 minutlyk maşklardan soň, çagalar aýdym aýdyp, naharhana tarap ugraýarlar. Dynç alyş -sagaldyş merkezlerinde aýmançalara bezeg gülleri ekilipdir. Gülleriň deňinden geçeniňde, olaryň ysynyň bark urşy jümjümeli meýdany ýatladýar. Bir wagtda 600 çagany naharlamaga niýetlenen naharhananyň içi çagalardan dolýar. Ertirlik edinen çagalar daş çykyp, hersi öz ýaşayan binalarynyň daş-töwereginde gysga wagtlaýyn arassaçylyk işlerini geçirýärler. Zähmet endikleriniň kemala gelýän ýerinde terbiyeci mugallymlar arassaçylygyň kada-kanunlary barada çağalara düşündiriş berýärler. (*M. Derýagulyýew. “Nesil” gazetini, 12.08.2010 ý.*).

Meýilnama:

1. Çagalaryň ertirki maşklary.
2. Kadaly iýmitlenmegiň zerurlygy.
3. Arassaçylyk – saglygyň girewi.

Ýumuşlar:

1. Siz dynç alan ýeriňiz barada özüňizde galan ýakymly ýatlamalaryňyzy ulanyp, hekaýa ýazmaga taýýarlanyň.
2. Täze ulanylmaga berlen desgalary, olar bilen bagly döreýän täze sözleri ýatlaň.
3. Tekstdäki tirkeş sözleriň gurluşyny kesgitleň.

“Köpelende iýersiň”

Siz Ependi barada eşidensiňiz. Ine, onuň ýene bir teýeneli sözi. Ependi heniz oglanka, eklenç üçin bir barly adamyň gapysynda onuň mallarynyň ot-iýmine, suwuna seredipdir.

Her gezek ot ýygмага gidende, hojaýyn Ependä bir döwüm çörek berer eken. Bir döwüm çörek bilen garnyňy doýrup bolýarmy näme?! Günlerde bir gün Ependi hojaýyna: “Çöregi az berýäň, pylan aga” diýipdir. Ol-da: “Az bolsa, çöregi iýmeziňden öň, suwa salyp goý. Çörek çişip köpeler, şonda iýersiň” diýipdir. Ependi nägilelik bilen boýnuny sallap, ot ýygмага gidipdir. Ol ýol ugruna oýlanypdyr. Bu gezekki etjek işlerini özüçe ölçeripdir. Ol bu sapar otdan gelende, ýekeje desse ot getiripdir. Hojaýyn oňa: “Bu näme, ýygan otuň az-la, heý ondanam bir mal doýarmy?” diýip, oňa käýinipdir.

Ependi hem: “Doýar, pylan aga, bu oty mala bermänkäk, suwa salyp goýarys. Ot suwda çişip köpeler, şondan soň beräýeris” diýipdir. (Metbugat maglumatlary boýunça).

Meýilnama:

- I. Oglanlygyň ýatlamalary.
  1. Ependiniň ýaşlygy.
  2. Onuň nägileligi.
- II. Ýekeje desse ot.
  1. Otuň az ýygylmagy.
  2. Wäşiniň ýaňsyly jogaby.
- III. “Köpelerde iýersiň”.

Ýumuşlar:

1. Bu şorta sözüň özüňizde galdyran täsiri barada ýazyň.
2. Siz bilýän şorta sözleriňiziň sanawyny düzüň, olary basnýalar bilen deňeşdiriň.